

УДК 343+341

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.10>

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ В СФЕРІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВЕРБУВАННЯ ЛЮДЕЙ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНОГО РАБСТВА ЗА КОРДОНОМ

Ємельянова І.С.,
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
e-mail: ie29082180218@gmail.com

Петренко П.П.,
здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
e-mail: pavel.petrenko0318@gmail.com

Кисельов А.О.,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Ємельянова І.С., Петренко П.П., Кисельов А.О. Застосування методів криміналістичного аналізу у сфері розслідування вербування людей для сексуального рабства за кордоном.

Стаття присвячена аналізу проблеми торгівлі людьми, з акцентом на сексуальну експлуатацію як одну з основних форм цього злочину. Автор розглядає дану проблематику з різних аспектів, зокрема через призму статистичних даних, законодавчих норм та методів розслідування. Особлива увага приділяється ситуації в Україні, де торгівля людьми, загострена повномасштабною війною з Росією, залишається вкрай актуальною та складною проблемою. До конфлікту, Україна займала 49-е місце серед 167 країн за рейтингом поширеності сучасного рабства. Однак внаслідок подій останніх років, розміри та поширеність цього злочину значно зросли. Використовуючи статистичні дані Національної поліції України, вказується на високу латентність цього злочину та значну частку сексуальної експлуатації серед випадків торгівлі людьми. У контексті правового регулювання, автор аналізує міжнародні та національні нормативні акти, які забороняють рабство та експлуатацію людини. Зокрема, звертається до статті 4 Загальної декларації прав людини та відповідних статей Кримінального кодексу України. Описується, як торгівля людьми здійснюється як на національному, так і на транснаціональному рівні, з акцентом на складнощі виявлення та розслідування таких злочинів через їх прихований характер. Зазначається, що розслідування таких злочинів вимагає використання двох методів слідства: інформації від свідків та потерпілих, що може бути менш ефективною, та даних оперативно-розшукової діяльності, що надає максимальну ефективність. Для розслідування правопорушень, пов'язаних із сексуальною експлуатацією за кордоном, використовуються методи кримінального аналізу, зокрема аналіз зв'язків, подій, відомчих та відкритих джерел інформації. Автор акцентує на важливості використання інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту та мультимодальних моделей на основі машинного навчання, для ефективнішого виявлення та протидії злочину торгівлі людьми. Підкреслюється, що такі технології можуть доповнити традиційні методи розслідування, надаючи можливість краще аналізувати зібрану інформацію та виявляти потенційні жертви та злочинців. Автор статті закликає до уваги та вирішення проблеми торгівлі людьми в Україні та підкреслює необхідність дотримання міжнародних та внутрішніх нормативів для боротьби з цим кримінальним правопорушенням.

Ключові слова: методи кримінального аналізу, сексуальне рабство, торгівля людьми, розслідування, експлуатація; латентність.

Yemelyanova I.S., Petreno P.P., Kiselyov A.O. Application of forensic analysis methods in the field of investigation of recruitment of people for sexual slavery abroad.

The article is dedicated to the analysis of the human trafficking problem, with a focus on sexual exploitation as one of the main forms of this crime. The author examines this issue from various aspects, particularly through the lens of statistical data, legislative norms, and investigative methods. Special attention is given to the situation in Ukraine, where human trafficking, exacerbated by the full-scale war with Russia, remains an extremely relevant and complex problem. Prior to the conflict, Ukraine ranked 49th among 167 countries in the prevalence of modern slavery. However, due to recent events, the scale and prevalence of this crime have significantly increased. Utilizing statistical data from the National Police of Ukraine, the article points out the high latency of this crime and the significant proportion of sexual exploitation among human trafficking cases. In the context of legal regulation, the author analyzes international and national normative acts that prohibit slavery and human exploitation. In particular, attention is drawn to Article 4 of the Universal Declaration of Human Rights and the relevant articles of the Criminal Code of Ukraine. The article describes how human trafficking is conducted both at the national and transnational levels, with an emphasis on the difficulties of detection and investigation of such crimes due to their hidden nature. It is noted that the investigation of such crimes requires the use of two methods of inquiry: information from witnesses and victims, which can be less effective, and data from operational-search activities, which provides maximum efficiency. For investigating offenses related to sexual exploitation abroad, criminal analysis methods are used, including the analysis of connections, events, departmental, and open-source information. The author emphasizes the importance of using innovative technologies, particularly artificial intelligence and multimodal models based on machine learning, for more effective detection and counteraction of the crime of human trafficking. It is underscored that such technologies can complement traditional investigative methods, providing the ability to better analyze collected information and identify potential victims and criminals. The author of the article calls for attention to and resolution of the human trafficking problem in Ukraine and emphasizes the necessity of adhering to international and internal norms to combat this crime.

Key words: criminal analysis methods, sexual slavery, human trafficking, investigation, exploitation; latency.

Постановка проблеми. На етапі розвитку суспільства проблема вербування людей для сексуального рабства за кордоном займає одне з центральних місць. При цьому, боротьба з цим кримінальним правопорушенням почалася вже дуже давно, а саме протиправне діяння існує досить довгий час. Кожна держава розробляє нові методи профілактики, розслідування та викорінення цього правопорушення, підлаштовуючись під сучасні реалії. Однак слід зазначити, що на даному етапі жодна держава, навіть із найдосконалішою політикою, не здатна повністю подолати виникнення зазначеного протиправного діяння.

Щороку мільйони людей по всьому світу в пошуках кращої долі потрапляють у трудове, сексуальне рабство. За даними Міжнародного центру із запобігання злочинності ООН, ця трагічна реальність перетворюється в глобальний проблемний феномен зі страшними наслідками. Річний обсяг фінансування цієї транснаціональної злочинності, за оцінками, досягає 30 мільярдів доларів США, роблячи її другою за розміром після торгівлі наркотиками [1].

Аналіз досліджень. Проблематику розслідування злочинів у сфері вербування людей для сексуального рабства за кордоном в наукових працях таких сучасних учених, як М.І. Андрієнко, К.Л. Бугайчук, О.В. Василюва-Карвацька, М.О. Васильєва, А.Ф. Волобуєв, П.В. Горбасенко, О.М. Джужа.

Метою статті є дослідження застосування методів кримінального аналізу в сфері розслідування вербування людей для сексуального рабства за кордоном

Виклад основного матеріалу. Торгівля людьми здійснюється для різних цілей. Як одна з них виступає сексуальна експлуатація.

Для нашої країни така проблема як торгівля людьми була і залишається актуальною. До повномасштабної війни з росією, Україна знаходилася на 49 місці серед 167 країн світу за рейтингом поширеності сучасного рабства. Однак, під впливом подій останніх років, масштаби та розповсюдженість цього злочину значно зросли.

Аналіз статистичної інформації Національної поліції України показує, що значну частку узагальних статистичних даних цього злочину становить торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації.

плуатації (53%), з яких 59% становлять жінки, 27% хлопчиків і 14% чоловіків. Враховуючи ці дані, окремо варто відзначити високу латентність, яка становить 70% цієї кримінальної категорії [2, с. 26].

Стаття 4 Загальної декларації прав людини встановлює неможливість утримання людини у рабстві та експлуатації її праці. Також цей документ забороняє торгівлю у будь-яких її формах [3].

Відповідно до примітки 1 до ст. 149 КК України, під експлуатацією людини слід розуміти «всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо» [4, с. 12].

Слід зазначити, що торгівля особами жіночої статі із подальшим здійсненням сексуальної експлуатації є формою прояву рабства. У 95% випадків залучення до проституції супроводжується насильницькими діями різного характеру і відбувається проти волі жертви.

Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації є досить латентним злочином, що, відповідно, не дає можливості сказати про точну кількість осіб, які стали потерпілими від цього злочину.

Найчастіше факти торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації відбуваються в організованій формі, у тому числі й у транснаціональному масштабі. Ступінь суспільної небезпеки подібних злочинів набагато вищий, а можливість розкриття існування таких злочинних груп та угруповань низька.

Злочинна діяльність у сфері торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в Україні має також організований, складно структурований характер.

Складнощі які виникають при виявленні фактів торгівлі жінками зумовлені низкою причин. Подібні угоди здійснюються таємно: ні продавець, ні покупець не зацікавлені у розголосі.

З передбачених кримінально-процесуальним законодавством джерел інформації, які є приводами до порушення кримінальної справи, найпоширенішими є:

1) безпосереднє виявлення кримінального правопорушення органами дізнання, слідчим, прокурором чи судом;

2) заяви та листи громадян;

3) повідомлення установ, організацій, посадових осіб.

Однак на основі інформації, що міститься в перелічених джерелах, отримати достатні дані, що вказують на ознаки правопорушення, тобто підстави для початку кримінального провадження, можливі лише в ході проведення ретельно спланованих заходів напрямлених на перевірку цієї інформації, що проводяться оперативними підрозділами. Наприклад, у разі незаконного вивезення жінки за кордон з метою продажу, а також припинення злочинних дій здійснюється спільними зусиллями місцевих правоохоронних органів та українських консульств у цих країнах [5].

Деяка частина угод для подальшого залучення жінок до заняття проституцією здійснюється переважно ще до скоєння самого кримінального правопорушення (передачі жінки покупцю, а грошей чи інших цінностей – продавцю), здійснюються дії, створені задля приховування цього правопорушення шляхом оформлення підроблених документів [6]. При розслідуванні торгівлі жінками з метою сексуальної експлуатації підлягають встановленню такі обставини:

- чи був факт купівлі-продажу жінки;
- жінку було продано з метою її сексуальної експлуатації;
- якою була винагорода за жінку (гроші, коштовності, машина, ін.);
- хто є продавцем жінки;
- хто є покупцем та посередником;
- обставини правопорушення (час, місце, спосіб передачі жінки, ін.);
- які умови угоди виконані покупцем (винагорода, послуги та ін.);
- які цілі та мотиви переслідували продавець та покупець;
- чи не чинився на продавця тиск з боку покупця;
- які обставини сприяли правопорушенню, які протиправні діяння пов'язані з його скоєнням.

Обов'язковим елементом вербування людьми для сексуального рабства за кордон є переміщення особи – процес, під час якого постраждалих перевозять за межі країни походження до оста-

точного місця експлуатації. Але не завжди сексуальна експлуатація супроводжується перетином кордону. Адже є велика кількість випадків «внутрішньої» торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації. Це відбувається під час переміщення людей з одного регіону в інший у межах однієї країни. Такі особи страждають від насильства не менше тих, кому доводиться перетинати кордон.

Розслідування злочинів у сфері торгівлі людьми передбачає використання двох загальноприйнятих методів ведення слідства:

1) розслідування на основі інформації від свідків та потерпілих, що дає мінімальну ефективність;

2) розслідування на основі даних оперативно-розшукової діяльності, що дає максимальну ефективність [7, с. 17].

При розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальною експлуатацією за кордоном, використовують такі ефективні методи кримінального аналізу, такі як аналіз зв'язків, аналіз подій, аналіз відомчих джерел та відкритих джерел інформації (OSINT).

Як зауважує Кисельов А.О., знання з аналітики дозволяють підрозділам Національної поліції ефективніше протидіяти кримінальним правопорушенням. Досконало володіти інтернет-ресурсами та базами даних неможливо без спеціальних знань, умінь та навичок. Все це вимагає від поліцейського постійної самоосвіти, підвищення кваліфікації та відвідування відповідних занять, тренінгів тощо [8, с. 67].

Також Кисельовим А.О. акцентовано на необхідності врахування поліцейськими тактичних особливостей під час оперативно-розшукової протидії кримінальним правопорушенням [9, с. 28; 10, с. 149–152; 11], зокрема протидії торгівлі людьми.

Аналіз зв'язків дозволяє визначити ієрархію та структуру злочинних груп, що займаються сексуальною експлуатацією. Для розуміння мотивів та можливих наступних кроків правопорушників створюють психологічний портрет. Визначення географічних регіонів, де злочинець може жити або діяти, на основі місць вчинення правопорушень.

Аналіз подій. Створення хронології правопорушення та подій для визначення патернів та розвитку дій злочинців. Аналіз подій може допомогти ідентифікувати моменти, коли злочинці можуть зробити помилку або допустити слабкість у своїй системі.

Аналіз відомчих джерел. За допомогою цього методу можна зробити збір та аналіз різноманітної інформації для виявлення шаблонів, тенденцій та зв'язків у злочинній діяльності. Використання внутрішніх ресурсів та баз даних для отримання інформації про підозрюваних, жертв і зв'язані з ними особи. Залучення фахівців з різних галузей для отримання додаткової експертної інформації.

OSINT. Вивчення соціальних мереж для збору відкритої інформації про злочинців, їх зв'язки та можливі жертви. Слідкування за звітами ЗМІ та іншою публікацією інформації про події та особи, що можуть бути пов'язані із правопорушенням.

Використання цих методів у поєднанні дозволить створити повніший образ ситуації та допоможе в розкритті та припиненні правопорушень, пов'язаних із вербуванням людей для сексуального рабства за кордоном.

Також серед можливих методів виявлення кримінальних правопорушень у сфері торгівлі жінок з метою сексуальної експлуатації можна виділити такі:

- рейди на торгових точках – перевірки документації на товар, що виготовляється, особливо що виготовляється рабською працею;
- рейди на підпільні та тіньові біржі праці;
- моніторинг реклами у ЗМІ та Інтернеті;
- перевірки складів, заводів та інших подібних приміщень, що перебувають у приватній власності, де може застосовуватися рабська праця мігрантів та інших громадян.

Для ефективної протидії підрозділам кримінального аналізу різним формам і проявам торгівлі людьми необхідно використовувати інноваційні технології, зокрема із застосуванням штучного інтелекту.

На думку Ковалевського І. та Кисельова А., впровадження та використання мультимодальних моделей на основі машинного навчання (Deep Multimodal Models) є ефективним інструментом вирішення зазначеної проблеми [12, с. 86].

У аналізі злочинності зазначена технологія може доповнити неавтоматизовану роботу аналітика злочинності, що працює з сайтами ескورتу. Основний фокус підходу – комп'ютерне бачення та

обробка для виявлення та позначення реклами торгівлі людьми. Набір даних містить два джерела інформації для вивчення кожного оголошення: текст і зображення.

Тому слід зазначити, що Deep Multimodal Models дозволяє знайти жертву та злочинця торгівлі людьми, які зустрічаються на великій кількості інтернет-сайтів. Models вивчає лінгвістичну модальність і перегляд понад 10 000 рекламних оголошень, які представляють ймовірні ознаки торгівлі людьми.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Отже, необхідно пам'ятати – що жертвою сучасних работорговців може стати кожен, особливо через війну в Україні, адже люди вимушені покидати свої домівки та перебувають у незвичних для себе умовах й схильні довіряти іншим людям, які можуть їх скривдити та скоїти проти них злочин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Торгівля людьми – одне із найганебніших явищ сучасного світу. URL: <https://myrne-gromada.gov.ua/news/1633937217/>.
2. Небітов А.А. Актуальні проблеми протидії оперативними підрозділами Національної поліції торгівлі людьми, вчиненої з метою сексуальної експлуатації. Використання досягнень сучасної науки й техніки в розкритті злочинів: матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 25 лютого 2021 р.). Київ: НАВС, 2021. С. 26–28.
3. Загальна декларація прав людини: Декларація ООН від 10.12.1948. Електронний ресурс: Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Орлеан А.М., Пустова О.В. Протидія торгівлі людьми, вчиненої з метою експлуатації праці. Науково-практичний посібник. – К.: Фенікс, 2013. – 152 с.
5. Мельнікова О.О. Криміналістична характеристика торгівлі людьми під час виявлення та розслідування цих злочинів. 2020.
6. Семенишин М.О. Кримінологічна характеристика торгівлі людьми в Україні. 2019.
7. Горбасенко П.В. Загальні положення методики розслідування торгівлі людьми: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, Київ, 2013. 22 с.
8. Кисельов А.О. Особливості здійснення кримінального аналізу на прикладі складання аналітичного звіту (за матеріалами УКА ГУНП в Дніпропетровській області). Бюлетень з обміну досвідом роботи № 228/2021. РВВ ДНДІ. К., 2021, с. 63–67.
9. Кисельов А.О. Тактика спілкування поліцейського з особами. The Top Actual Researches in Modern Science: Proceedings of the IInd International Scientific and Practical Conference (Ajman, July 28-29, 2016, UAE). International Scientific and Practical Conference «World Science». № 8 (12). July 2016. P. 25–28.
10. Kyselov A.O. Combating illegal amber mining: peculiarities of conflict resolution. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu, № 2. Dnipro: 2019. Pp. 146–152.
11. Кисельов А.О. Особливості документування підрозділами кримінальної поліції злочинних дій, пов'язаних із незаконним заволодінням транспортним засобом. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 19 жовт. 2018 р. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018.
12. Ковалевський І., Кисельов А. Сучасні можливості використання в кримінальному аналізі deep multimodal models у межах протидії торгівлі людьми. Актуальні питання досудового розслідування: збірник матеріалів круглого столу (в авторській редакції), м. Кривий Ріг, 28 квітня 2023 року. Кривий Ріг: КННІ ДонДУВС, 2023. С. 85-86.